

ЛІТЕРАТУРА ЗАРУБІЖНИХ КРАЇН

Заїковська О.М.

кандидат філологічних наук, старший викладач;

Пашіс Л.О.

*кандидат філологічних наук, доцент,
Черкаський національний університет
імені Богдана Хмельницького*

ІНТЕРПРЕТАЦІЯ ІНАКШОСТІ У РОМАНІ Д. КОУПЛЕНДА «ГЕЙ, НОСТРАДАМУСЕ!»

Інакшість постає одним з найважливіших питань, що потребує вирішення, адже є основою формування соціальної, культурної та індивідуальної ідентичності, та окреслює стосунки між суб'єктами, які формуються за моделлю «центр – периферія» [2, с. 55]. Саме інакшість дає право на самовизначення та стає рушійною силою боротьби проти «нав'язування волі іншої сторони, що прагне маніпулювати згідно власних потреб» [1, с. 6]. Тож, питання інакшості є актуальним не лише для сучасного літературознавства, але й для розвитку суспільства загалом.

Мета дослідження полягає у вивченні моделей інакшості у романі англоканадського письменника Дугласа Коупленда «Гей, Нострадамусе!» (1998), оскільки роман є наразі маловивченим в українському літературознавстві та не перекладався українською мовою.

Інакшість як категорія досліджувалася ще у працях давніх філософів (Геродот, Гіппократ та ін.), які намагалися пояснити та врегулювати розбіжності між різними культурами. У своїх працях античні мудреці фіксували систему диференціації «свій – чужий», що окреслює відчуття внутрішньої інакшості, іншими словами, різницю по духу (тобто в ментальній сфері). Ця система диференціації є першим і основним механізмом ідентифікації, що бере свій початок

ще за часів первісності, але є діючою і до тепер, адже всі людські стосунки будуються на взаємодії з іншими.

Засновник французького персоналізму Е. Муньє вважав, що кожна людина існує лише тому, що вона потрібна для існування іншого [4]. Французький філософ П.Рікер, своєю чергою, визначав самоідентичність людського «Я» через співвідношення людини з іншими. У його працях досліджується, за якої умови Інший не буде подвосненням мене, не іншим «Я» (*alter ego*), а справді іншим, ніж «Я». Філософ доводить, що між людьми має бути взаємне позитивне ставлення, суть якого полягає в тому, щоб не робити ближньому свосму того, що не сподобалося б тобі. Ідеальні стосунки будуються, за П.Рікером, на повазі та дружбі, яка керує міжособистісними стосунками, тож «Я» сприймає самого себе як інше серед інших [3, с. 230].

Поняття Іншого може розглядатися у кількох моделях. Перша модель окреслює Іншого як «чужого-ворожого», прояви якого сприймаються як позакультурні, небезпечні та негативні. Ці характеристики окреслюють дієву стратегію виключення (*exclusion*), якою послуговуються представники домінантної культурної групи. Друга модель зображує Іншого як «чужого-незрозумілого, дивакуватого, чудернацького й такого, що викликає сміх». У цій моделі створюється алюзія особистого сприйняття взагалі, оскільки переміщення фігури чужинця до зони смішного позбавляє її серйозного статусу Третя модель зображує дещо позитивний образ Іншого як «чужого-екзотичного», при чому екзотичність проявів «чужого» прирівнюється до його небезпечності, проте на зміну відторгнення приходиться цікавість та відкритість до нового [3, с. 332].

Роман Д. Коупленда «Гей, Нострадамусе!» вважається реакцією письменника на насилля у сучасному світі та є певним дослідженням інакшості, адже постулює ідею, що людина може бути інакшою (іншою) у суспільстві, проте залишатися сама собою. Інакшість у досліджуваному романі репрезентована через опозицію «свій – чужий».

Перша модель відображає стосунки «свій – чужий-ворожий». Причиною теракту в одній із шкіл є негативне відчуття власної інакшості трьох одинадцятикласників: школярі мали намір

помститися своїм ровесникам за негативне ставлення до них. Мітчел, Дункан, Джереми – на перший погляд, звичайні школярі, які, відчуваючи себе чужими серед однолітків, згодом перетворилися на жорстоких вбивць: «...and three grade eleven students walked into the caf wearing duck-hunting outfits – military green fatigues with camouflage patterns, covered with bulging pockets and strips of ammunition –and right away one of them shot out a bank of overhead fluorescent lights» [1, с. 17]. Д. Коупленд зображує нападників як щось «чуже», «вороже», що несе руйнування та смерть для школярів, які походять з багатих родин: «...Mitchell was furious with Jeremy for wasting ammunition that could be more effectively used “killing those stuck-up pigs who feed on taunting anybody who doesn’t have a numbered sweater”» [1, с. 44]. Письменник неодноразово наводить на думку, що вихід завжди є з будь якої ситуації, потрібно лише докласти зусиль – краще навчатись і досягти успіху самостійно, проте Мітчел, Дункан і Джереми обирають інший швидкий шлях помсти, не роздумуючи про наслідки. Дункан, приміром, відверто тріумфував, відчуваючи нагоду помститися дівчатам з організації «Жива молодь», які на відміну від нього змогли реалізувати себе у соціальному житті школи. Тепер він міг відкрито ненавидіти дівчат за те, що вони були занадто релігійними та праведними, адже порівнюючи себе з ними, він почувався аутсайдером. Злочинці, які завжди знаходились на периферії соціальних стосунків, зробили спробу перебраться до центру – про них говорило все містечко і їхні фото були розміщені у всіх газетах, вони стали відомими, проте всі загинули. Читач розуміє, що ця модель стосунків, де спостерігається вороже ставлення до іншого, бажання помсти, відсутність здатності аналізувати ситуацію та власні вчинки, знаходити причину нещастя саме у своїй поведінці, запрограмована на негативний фінал.

Друга модель інакшості «чужий-екзотичний», яка з плином подій у романі перетворюється у модель «чужий-ворожий», реалізується в образі батька основного персонажа Джереми, Реджа. Про екзотичність свідчить його бажання відокремитися від родини на вісімнадцятому поверсі багатоповерхівки, щоб «наблизитись до Бога». Він зачинається у квартирі, куди не потрапляють промені сонця: «The windows face the mountains – the apartment receives no direct sunlight except for

maybe two minutes at sunset on the longest day of the year» [1, с. 116]. Редж почувався «чужим» у власній родині через своєрідне світосприйняття та життєві цінності: сенс життя він вбачав у релігії, яка перетворила його на самітника, проте саме зі щоденника Шеріл читач дізнається про спотворення його ціннісних ідеалів, що й стали причиною його ізоляції, адже Редж постійно говорив: «*Love what God loves and hate what God hates»* [1, с. 34]. За словами Шеріл, на практиці ж це означало зовсім інше: «*Love what Reg loves and hate what Reg hates»* [1, с. 34]. Наприкінці твору вороже ставлення до Реджа з боку інших персонажів дещо послаблюється, та й сам Редж наприкінці роману жалкує про своє негативне ставлення до своєї родини. Читач розуміє, що справжній Редж все життя ховався за маскою «чужинця» і така стратегія стосунків не принесла йому щастя: всі рідні люди виключили його зі свого життя так само, як він раніше їх виключав зі свого. Невдача цієї моделі стосунків полягає в обмеженні волі й можливостей інших людей, картина світу яких суттєво відрізнялася від Реджової. Письменник немовби поміж рядків постулює загальнолюдські істини: шанувати й любити інших, бо завжди є можливість стати самому Іншим.

Третя модель інакшості простежується в образах головних персонажів Шеріл і Джейсона, адже вони втілюють опозицію «свій — позитивний», яка є комбінацією «Я» (позитивні переживання) та «Я» (негативні переживання): «*Jason and I connected the moment we first met in tenth-grade biology class... He appealed to me because he was so untouched by life, but I think this attraction for someone dewy clean was unnatural for a girl as young as me»* [1, с. 14]. Їхні стосунки базувалися на цікавості один до одного й характеризувалися не виключенням, а пізнанням картини світу партнера. Джейсон почувався зайвим у сім'ї та не міг налагодити стосунки з батьком. Шеріл сприймалася чужою серед однолітків, бо не мала негативного досвіду у свої п'ятнадцять років, як її ровесники: «... *five abortions, three dope dealers, two total sluts, and one perpetual juvenile delinquent. I didn't want to inhabit that kind of moral world»* [1, с. 8]. Письменник з сумом констатує факт того, що чесноти молодої дівчини сприймаються як щось негативне у сучасному суспільстві, якому бракує моральних та загальнолюдських цінностей. Їхня модель стосунків у романі зображується як позитивна,

оскільки сповнена цікавістю один до одного, щирим бажанням зрозуміти, допомогти та прийняттям партнера, не зважаючи на той факт, що сама Шеріл під час теракту гине.

Таким чином, аналіз моделей інакшості у романі Д. Коупленда «Гей, Нострадамус!» дає можливість читачеві розглянути різні моделі стосунків – соціальних, родинних та партнерських і зрозуміти причину їхніх невдач. Письменник наводить читача на думку, що суспільство розвивається та змінюється, час плине, проте загальнолюдські цінності та мораль мають залишатися незмінними, інакше будь які стосунки запрограмовані на невдачу.

Список використаних джерел:

1. Зборовська Н. Сучасна масова література в Україні як загальнокультурна проблема / Н. Зборовська // Слово і час. – 2007. – № 6. – С. 3–6.
2. Овчаренко Н.Ф. Канадская литература 20 века: три грани эволюции / Наталия Федоровна Овчаренко. – Киев: Наук. думка, 1991. – 162 с.
3. Рікер П. Сам як інший / П. Рікер; пер. з франц. Андрушко В. – К. : Дух і літера, 2002. – 458 с.
4. Соболевский Я.А. Христианский персонализм Э. Мунье // Вісник Київського національного університету імені Тараса Шевченка. – Філософія. Політологія. – 2012. – № 109. – С. 37–40.
5. Coupland D. Hey, Nostradamus! / Douglas Coupland. – New York : HarperCollins Publishers, 2010. – 336 p.